

ÎNVĂȚAREA PARTITURII CORALE ÎN CADRUL ORELOR DE DIRIJAT CORAL

Emilia MORARU,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,
Chișinău, R. Moldova
emilia.moraru@amtap.md.
ORCID iD: 0000-0003-3444-7890

Rezumat: Acest articol discută specificul învățării partiturii corale la orele de Dirijor Coral cu studenții de la specialitatea 0114.12 Muzică (AMTFA). Autorul evidențiază ansamblul deprinderilor și abilităților speciale necesare conducerii activității (auzul muzical, simțul ritmic, memoria muzicală, vocea frumoasă, posesia pianului etc.), dar și abilitățile organizatorice (manageriale) și pedagogice, care sunt la fel de importante în conducerea colectivului coral. O atenție deosebită se acordă analizei dirijatului coral ca disciplină de studiu și procesului de învățare a partiturii corale la ora de dirijor (în funcție de etapele de realizare), un rol esențial fiind atribuit studiului independent și analizei creației corale ca încununarea cunoștințelor și practicilor muzical-teoretice acumulate la disciplinele Dirijare corală și Teoria și Istoria artei corale.

Cuvinte-cheie: partitură corală, auz muzical, simț ritmic, memorie muzicală, tehnică dirijorală.

Abstract: This article discusses the specifics of learning the choral score at the Choral Conducting classes with students from the specialty 0114.12 Music (AMTFA). The author highlights the set of special skills and abilities necessary for conducting activity (musical hearing, rhythmic sense, musical memory, beautiful voice, possession of the piano etc.), but also the organizational (managerial) and pedagogical skills, which are equally important in leading the choral collective. Special attention is paid to the analysis of choral conducting as a study discipline and the process of learning the choral score at the conducting class (according to the stages of achievement), an essential role being assigned to independent study and the analysis of choral creation as the crowning of musical-theoretical knowledge and practices accumulated at the Choral Conducting and Theory and History of Choral Art subjects.

Keywords: choral score, musical hearing, rhythmic sense, musical memory, conducting technique.

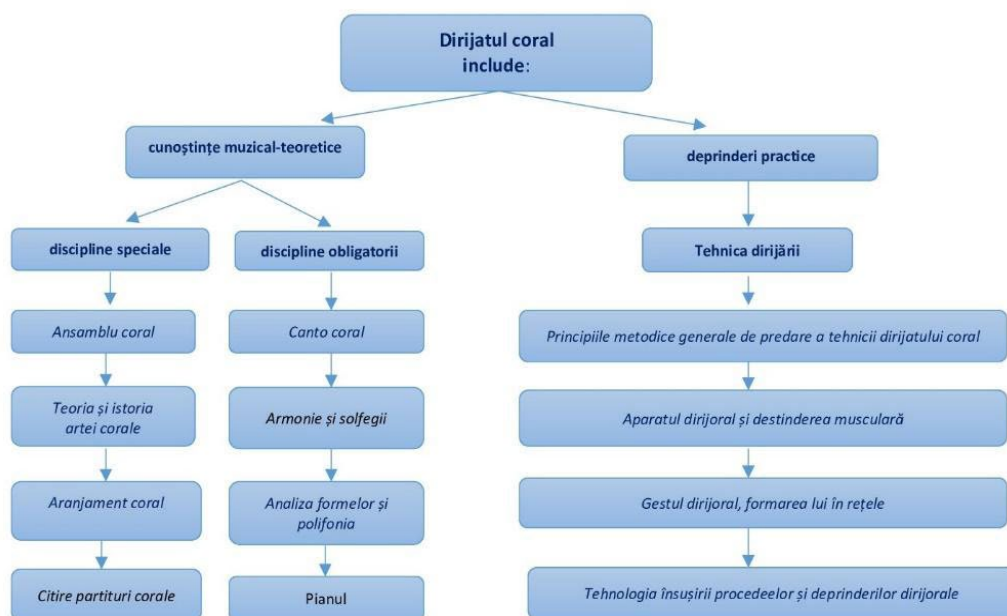

Fig. 1. Ansamblul de discipline muzical-teoretice și practice necesare pregătirii viitorului dirijor de cor

1. Introducere. Profesia de dirijor este una dintre cele mai complicate și complexe, care solicită deținerea unor cunoștințe generale, cunoștințe muzicale, aptitudini și abilități specifice activității dirijorale: *auz muzical* bun (vocal-coral), *simț ritmic* și *memorie muzicală*, voce frumoasă, gest dirijoral bine conturat, posedarea pianului, citirea cu ușurință la *prima vista* a partiturii corale la pian pentru componente corale diferite, cunoașterea unui repertoriu vast de muzică de diferite genuri și stiluri. Pe lângă abilitățile speciale, dirijorul trebuie să posede o voință puternică, de nezdruccinat, abilități organizatorice (manageriale) și pedagogice.

Toate aceste competențe și „secrete” ale profesiei de dirijor se însușesc, se perfecționează și se dezvoltă la toate disciplinele de specialitate din planul de învățământ ale specialității

0114.12 *Muzică* (la catedra Pedagogie Muzicală a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice), preponderent, la orele individuale de dirijat coral, al căror scop rezidă în sintetizarea cunoștințelor și consolidarea deprinderilor obținute la disciplinele muzicale-teoretice și practice. Astfel, pregătirea în domeniul dirijatului coral include:

Dirijatul nu se rezumă doar la un sistem de *gesturi*, la care face apel dirijorul în funcție de indicațiile din partitură, ci „reprezintă o formă de *interpretare muzicală* în măsură să preschimbe simbolurile în semnificații sonore (și artistice) în procesul de „decriptare” a mesajului muzical [1, p. 350]. Pentru un dirijor, însă, o importanță mai mare o au însușirile sale lăuntrice. În această privință, este

vorba de două aspecte: „însușirile strict muzicale ale dirijorului și, în al doilea rând, trăsăturile de caracter și de temperament ale acestuia” [2, p. 18].

Diversitatea activității dirijorului se concentrează, în ultimă instanță în jurul unui singur scop – lucrul asupra partiturii corale, care în opinia unor renumiți dirijori (N. Gâscă, D. D. Botez, P. Cesnokov, Gh. Dmitrievski ș. a) se poate realiza prin parcurgerea unui traseu succesiv, alcătuit din trei etape: 1) *studiul individual al piesei corale de către dirijor*; 2) *procesul de repetiție cu formația corală*; 3) *interpretarea în concert, prestația artistică*. Fiecare dintre aceste etape sunt esențiale în obținerea rezultatului final — interpretarea artistică a creației muzicale [1, p. 352]. Despre toate acestea, studenții specialității 0114.12 *Muzică* vor afla, descoperi și experimenta la disciplinele de specialitate – *Teoria și istoria artei corale, Dirijatul coral, Ansamblu coral* ș.a.

2. Dirijatul coral ca disciplină de studiu. *Obiectivul principal* al cursului de *Dirijat coral* la specialitatea 0114.12 *Muzică* îl constituie educarea dragostei față de arta corală, transmiterea cunoștințelor și formarea deprinderilor de tehnică dirijorală cu ansamblul coral, pregătirea studentului de a lucra independent asupra partiturii corale. Aceste deprinderi se formează chiar începând cu anul 1 de studii, când se pun bazele tehnicii dirijorale prin însușirea schemelor dirijorale, a exercițiilor necesare pentru relaxarea mușchilor și realizarea unor procedee elementare de dirijat.

Disciplina *Dirijat coral* contribuie la dezvoltarea *auzului muzical, simțului ritmic, memoriei și gândirii muzicale, percepției muzicale, limbajului figurativ, stăpânirea procedeelelor de lucru asupra lucrării vocal-corale și a mijloacelor de comunicare cu corul* (intonarea vocilor corale și acordurilor pe verticală, interpretarea partiturii corale la pian, transmiterea concepției interpretative, a viziunii sonore, prin intermediul limbajului verbal și a tehnicii dirijării) [3, p. 12].

Ora de dirijat coral reprezintă forma principală de activitate prin care se înfăptuiește instruirea și educația muzicală a viitorilor dirijori și profesori de cor. Se organizează individual cu fiecare student în parte, în parteneriat cu maestrul de concert (pianist). Ora de dirijat (inclusiv lucrul asupra studierii partiturii corale), în mare parte, presupune parcurgerea următoarelor etape: *analiza lucrării studiate, lectura textului muzical, interpretarea piesei corale la pian, intonarea vocilor constituente, determinarea liniei dirijorale, sarcinilor de dirijat pe care le presupune, dirijarea propriu-zisă a lucrării, analiza dificultăților și problemelor cu care se confruntă studentul pe parcursul dirijării creației corale* [4, p. 16].

3. Învățarea partiturii corale în cadrul orelor de dirijat coral. Însușirea partiturii corale în clasă are loc sub conducerea/ghidarea profesorului, iar lucrul de acasă este realizat de către student de sine stătător. *Studiul independent* (asimilarea temei pentru acasă) poate fi eficient în cazul dacă se realizează sistematic, după un plan bine conceput. În cadrul orei de dirijat, profesorul, de fapt, trebuie să-l învețe pe student „cum să învețe” corect, cum să-și organizeze eficient timpul

destinat studiului independent și etapele de lucru atunci, când rămâne singur în fața partiturii, fără ghidarea profesorului.

Așadar, studierea propriu-zisă a creației corale, în viziunea specialiștilor, se realizează în câteva etape:) 1. Descifrarea textului muzical și literar. 2. Exersarea partiturii la pian. 3. Intonarea vocilor corale. 4. Dirijarea lucrării. 5. Analiza ei [4, p. 18]. Succesiunea propriu-zisă reprezintă rezultatul experienței celor mai buni dirijori de cor din lume, care au devenit, în timp, reguli general-acceptate de către majoritatea dirijorilor.

1. Asimilarea unei creații corale începe de la analiza detaliată a acesteia. Astfel, în cadrul celei dintâi etape, profesorul „decodifică” împreună cu studentul conținutul de idei, exprimat în versurile și muzica lucrării, relevând *sinteza dintre textul literar și linia melodică principală* (tema), stilul coral, mijloacele de expresie ale piesei corale. Profesorul solicită studentului să aprecieze caracterul muzicii (luminos, grav, cald, trist) pentru a determina gradul de sensibilitate al acestuia (puterea de a pătrunde conținutul creației corale interpretate), să prezinte scurte informații despre conținutul piesei, autorul textului literar și despre compozitor, perioada stilistică (școala componistică) din care face parte compozitorul, respectiv, să caracterizeze limbajul muzical al lucrării. Fiecare oră de dirijat va conține elemente de instruire problematizată, care vor mobiliza studenții să depună eforturi de gândire logică, creatoare. Profesorul va dirija acest proces, având grijă ca atenția studentului să fie mereu activă, s-o concentreze asupra părților dificile de interpretare, îl va ajuta să înțeleagă forma lucrării, procedeele de conducere a sunetului, tempoul, indicațiile privind intensitatea sonoră și modul de reprezentare acestora prin gestul dirijoral. În cazul în care, în unele creații corale sunt mai puține indicații agogice, de nuanțe dinamice sau acestea lipsesc cu desăvârșire, atunci profesorul va îndemna studentul să analizeze și să pătrundă semnificațiile partiturii, să pună aceste indicații în partitură în funcție de cunoștințele deținute și de abilitățile intuitive, și să le redea convingător prin mijloacele tehnicii manuale și a mimicii în procesul de realizare dirijorală. Această permanentă dualitate „între *analitic* (analiza partiturii) și *exprimare gestuală* (intenționalitate), între *noțiuni dobândite* și *aptitudini naturale*, între *conștient* și *subconștient*, se remarcă în actul dirijoral ca o stare de echilibru între *spirit* și *materie*, între *gând* și *materialitate sonorității*” [5, p. 27].

2. În ceea ce privește cea de-a doua etapă, profesorul propune *interpretarea la pian* a unei partituri corale *a capella*, selectată în concordanță cu nivelul de pregătire instrumentală a studentului, cu capacitatea lui de înțelegere și pătrundere a conținutului ideatic. În cazul în care, studentul nu știe să aleagă digitația potrivită pentru realizarea instrumentală a creației, profesorul (împreună cu maestrul de concert) notează digitația corectă pe partitură. De asemenea, pentru o asimilare mai conștientă și mai accesibilă, se poate propune studentului să cânte partitura la pian pe grupe de voci (feminine și masculine), aparte cu mâna stângă și mâna dreaptă, iar după însușirea corectă a materialului muzical, să execute

cu ambele mâini, cu respectarea tuturor indicațiilor autorului referitoare la felul de interpretare a lucrării. Studentul trebuie să înțeleagă că o partitură corală se învață la pian nu pe calea repetării mecanice și superficiale de la început până la sfârșit, ci prin analiza și organizarea ideilor muzicale, evidențierea temei principale, depășirea momentelor dificile din partitură, redarea, în ultimă instanță, a imaginii artistice a lucrării.

3. Un rol important în studiul partiturii corale îl deține *interpretarea vocilor corale*, cuprinse în partitură, atât cu vocea, la pian, cât și cu tactare/dirijare. Dirijorul nu poate să apară în fața corului dacă nu cunoaște textul muzical al fiecărei partide corale, dat fiind faptul că în procesul de lucru devine imperios necesar să exemplifice vocal anumite idei/fraze muzicale pentru ca interpreții să înțeleagă mai bine viziunea sa asupra conducerii sunetului, tehnicii de cânt solicitate, modului de interpretare a unei creații corale în consens cu perioada stilistică în care fost compusă. Studentul asimilează (de sine stătător) toate vocile partiturii corale (în registrul vocal comod), le învață pe de rost (mai întâi, prin solfegiere, apoi, și cu text), după care, sub ghidarea profesorului, exersează deprinderea de a cânta, concomitent, o voce corală la pian (cu o mână), alta – cu vocea și cu dirijare. Mâna care dirijează, trebuie să indice cu precizie respirația, nuanțele, tempoul, procedeele de conducere a sunetului. La fel de importantă pentru pregătirea viitorului dirijor de cor este și exersarea deprinderii de intonare a acordurilor (în poziție verticală), deprindere ce contribuie la dezvoltarea auzului armonic și polifonic, competențe necesare în dobândirea acordajului și echilibrului sonor în cor.

4. Unul dintre cele mai importante principii ale abordării specifice dirijorale îl constituie *conducerea discursului muzical*. Procesul de însușire a *dirijatului*, a conținutului muzical printr-un sistem de gesturi, trebuie să se rezece pe cunoașterea temeinică a creației corale interpretate. Din experiența pedagogică personală, am observat că studentul este nerăbdător să dirijeze piesa corală propusă pentru studiere încă de la prima lecție, fără să parcurgă etapele inițiale de asimilare: însușirea vocilor corale, interpretarea piesei la pian, analiza muzical-teoretică a partiturii, însușirea tehnicii dirijorale (precedată de executarea exercițiilor preliminare pentru formarea aparatului dirijoral) etc.

Este bine ca studentul să înțeleagă că nu este corect din punct de vedere profesional să dirijeze sau să-și imagineze lucrarea doar în linii generale (superficial). În acest caz, dirijatul riscă să devină o activitate fără sens (inutilă), redusă la nivelul unui exercițiu de gimnastică pe fundal muzical (accesibil oricărui necunoscător de muzică), ceea ce conduce la discreditarea disciplinei, studentul formându-și, astfel, convingerea că dirijatul este o meserie simplă și facilă. El trebuie să rețină un adevăr că „nu poate trece la etapa gestuală decât după un contact vizual și auditiv (chiar dacă numai prin auz interior) cu partitura. Nu se poate vorbi de conducerea unui discurs muzical asupra căruia nu există nici o *concepție interpretativă*” [5, p. 27]. Dirijatul la pupitru în clasă este, de fapt, ultima etapă de lucru asupra partiturii, când are loc generalizarea însușirii detaliate a tuturor ele-

mentelor din partitură (constituirea întregului „puzzle”), transpunerea în gesturi a muzicii profund gândite și simțite ca urmare a unui studiu serios și conștient.

Un rol esențial în metodologia de predare a dirijatului îl deține aspectul *orientării corecte a învățării* (instruirii dirijorale) [6, p. 7]. Pentru realizarea consecventă a acestui deziderat, profesorul va solicita studentului, atât în clasă, cât și în procesul de studiu independent, să reprezinte imaginar corul, să învețe să audă sonoritatea acestuia (cu auzul interior). Capacitatea de a reprezenta imaginar prezența corului sau doar a unor partide corale, „abilitatea de indicare a „intrărilor” și „închiderilor” de sunet, schimbărilor de tempo, de intensitate, trebuie altoite, educate de la prima tactare a tânărului dirijor la pupitru [4, p. 18].

Dirijorul în devenire trebuie să conștientizeze faptul că mișcările/gesturile manuale redau nu doar conținutul informativ al creației corale, dar și starea ei emotivă, care nu poate fi redată prin cuvinte, dar care trebuie, ulterior, transmisă interpreților corului în mod convingător. În acest sens, K. Olhov menționa: „Tehnica dirijării nu este pur și simplu o stăpânire a gesturilor plastice, ci un limbaj adresat interpreților vii. Dacă, de exemplu, interpretarea unui pianist poate fi caracterizată ca relație „*interpret – instrument*”, dirijatul se definește ca sistemul „*dirijor al interpreților*” ce include în sine o legătură directă și indirectă, în același timp” [7, p. 3].

5. *Analiza partiturilor corale* reprezintă unul din mijloacele de studiere independentă a creației corale de către dirijor. Necesitatea analizei piesei corale, ca o condiție specială în pregătirea dirijorului către lucrul cu corul, s-a cristalizat în procesul experienței vaste a unor dirijori și pedagogi notorii, precum P. Cesnokov și N. Danilin, G. Dmitrievskii, A. Egorov, K. Pigrov, K. Ptîța, V. Socolov ș.a.

Lucrul asupra analizei partiturii corale contribuie la o mai bună asimilare de către dirijor a textului muzical și literar al partiturii, pe care, după cum se știe, trebuie să-l cunoască perfect; este necesar pentru a identifica caracteristicile tehnice, stilistice, vocale și de altă natură ale lucrării, precum și dificultățile care pot apărea în procesul de învățare și interpretare. Acest tip de activitate îmbogățește semnificativ cunoștințele dirijorului în domeniul istoriei muzicii, armoniei, polifoniei, formei muzicale, conducerii corului. Așadar, importanța analizei piesei corale nu se limitează la latura științifică și teoretică; ea este indispensabilă pentru lucrul practic al dirijorului.

Analiza lucrării corale în scris se realizează după un plan bine determinat doar după însușirea ei temeinică din punct de vedere teoretic, tehnic-instrumental și interpretativ-dirijoral. Studenții de la programul de studii de licență 0114.12 *Muzică* elaborează adnotarea partiturii corale (*a capella* sau cu acompaniament) după următorul plan:

1. **Caracteristica generală a creației și a autorilor ei:** *autorul muzicii* (prelucrării) și caracteristica creației sale; *autorul textului literar*, caracteristica creației sale.
2. **Textul literar, legătura lui cu muzica.**

3. **Mijloacele expresivității muzicale:** *determinarea formei (monopartită, bipartită, formă de cuplet, rondo); determinarea modului, caracteristica facturii: armonică (omofono-armonică/armonico-acordică), polifonică (elemente de imitație, canon, mixtă).*
4. **Mijloacele expresivității vocal-corale:**
 - *Tipul formației corale (pe voci egale, mixtă, pe câte partide corale);*
 - *Ambitusul vocilor;*
 - *Acordajul (melodic/orizontal, armonic/vertical);*
 - *Metodologia soluționării dificultăților de intonație;*
 - *Dicțiunea și ortoepia textului literar;*
 - *Expunerea textului muzical (tutti, divisi, suprapunere, conectarea treptată a vocilor, dublarea partidelor corale, mers cromatic, în salturi sau în trepte alăturate);*
 - *Respirația (pe fraze, continuă);*
 - *Caracterul sunetului (luminos, sobru, degajat);*
 - *Caracterul emisiei sunetului (legato, non legato, marcato, staccato);*
 - *Determinarea cantității coriștilor și gradul de pregătire a formației corale.*
5. **Planul interpretativ.**
 - *Caracteristica generală a creației și a părților ei componente;*
 - *Aprecierea și traducerea exactă a tempourilor;*
 - *Metronomul, dinamica, frazarea;*
 - *Determinarea culminațiilor generale și a celor pe fraze;*
 - *Metodele de dirijare/gestul dirijoral;*
 - *Executarea coranelor;*
 - *Divizarea timpilor;*
 - *Locul creației date în programul de concert.*

Concluzii: Formarea unui dirijor de cor presupune nu doar perfecționarea unor aptitudini naturale (datul ereditar), dar și mult studiu, în mare parte, realizat de către student de sine stătător. Pe parcursul celor 3 ani de studii de licență, profesorul-mentor, pe lângă faptul că îl învață tehnica dirijorală, îi dezvoltă capacitățile de interpretare vocal-intonațională, instrumentală și dirijorală, el contribuie la dezvoltarea potențialului artistic al acestuia, culturii lui muzicale, și, în ultimă instanță, la formarea personalității lui creatoare. La ora de dirijat, în procesul de lucru asupra partiturii corale, profesorul-mentor îi transmite studentului modelul personal de abordare și de interpretare a creației corale, învățându-l, în același timp, să gândească, să analizeze, să caute propriile soluții de depășire a unor dificultăți din partitură, să elaboreze și să argumenteze în fața corului concepția interpretativă și viziunea dirijorală proprie asupra unei creații corale. Pentru a ajunge la aceste performanțe, asimilarea corectă a partiturii în clasă (sub ghidarea profesorului), iar, mai apoi, de sine stătător, acasă (fără a trișa sau a neglija anumiți pași de învățare), este indispensabilă în pregătirea temeinică a viitorului dirijor de cor.

Referințe bibliografice:

1. Moraru E. Dimensiunea relației dirijor-cor în actul interpretativ de performanță. În: *Integralizarea domeniilor de educație artistică: repere teoretico-metodologice, provocări și perspective*, simpozion științific internațional (18 – 19 octombrie 2018), organizat în cadrul proiectului științific 15.817.23A *Modelul de integralizare teoretico-metodologică a domeniilor educației artistice din perspectiva formării inteligenței spirituale a personalității*. Laboratorul științific „Cercetări interdisciplinare în domeniul artelor”. Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți. Bălți: Tipogr. „Indigou Color”, 2019.
2. Vicol I., Vancea Z., Tiberiu, A. Marian I. *Dirijorul de cor*. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.
3. Безбородова Л. А. Дирижирование: Учеб. пособие для студентов пед. заведений и муз. колледжей. 5-е изд. Москва: Флинта, 2022.
4. Hachi S. *Metodica predării bazelor dirijării corale*. Chișinău: Lumina, 1992.
5. Drăgan A., Drăgan O. *Curs de dirijat coral*. București: Editura Fundației România de Mâine, 2007.
6. Андреева Л. М. Методика преподавания хорового дирижирования: Учеб. пособие для дирижерско-хоровых фак. (отд-ний) муз. вузов. Москва: Музыка, 1969.
7. Ольхов К. Некоторые вопросы дирижирования и методики начального этапа обучения. В: Хоровое искусство. вып. 3. Л.: Музыка, 1977. с. 3-31.